

УДК 343.53:336.77 (477)

Старостенко О. В., помічник судді
Господарського суду Львівської області

Поняття та види злочинів у сфері кредитування

Проведено комплексне дослідження щодо визначення поняття та видів злочинів у сфері кредитування, з урахуванням етапів видачі кредитів, на яких такі злочини можуть бути вчинені.

Ключові слова: кредит, позичальник, кредитодавець, кредитні гроші, кредитний договір.

Проведено комплексное исследование по определению понятия и видов преступлений в сфере кредитования, с учетом этапов выдачи кредитов, на которых такие преступления могут быть совершены.

Ключевые слова: кредит, заемщик, кредитор, кредитные деньги, кредитный договор.

Proves a comprehensive survey on the definition and types of crimes in lending, including lending stages at which such offenses may be committed.

Key words: loan, the borrower, lender, lending money, loan agreement.

Постановка проблеми. На теренах держави Україна злочини у сфері кредитування вчиняються з кожним днем все частіше, як зі сторони потенційних позичальників, так і позичальників, які вже отримали кредитні кошти незаконним шляхом, а також службовими особами банківських та кредитних установ і іншими особами на різних етапах кредитних правовідносин. Разом з тим, не досконалість нормативної бази при формуванні кредитних відносин для неможливості створення злочинних схем, відсутність наукового обґрунтування ефективних шляхів боротьби з такими злочинами та необхідність визначення поняття злочинів у сфері кредитування й їх видів і є проблемою цієї групи злочинів.

Метою статті є визначення поняття та видів злочинів, які вчиняються у сфері кредитування, їх особливостей як одного з різновидів економічної злочинності. А **завданням** дослідження є загальний аналіз злочинів у сфері кредитування.

Стан дослідження. Питання проблем шахрайства з фінансовими ресурсами були предметом дослідження Мойсика В.Р., Константинової О.О., Пошиванюк В.Д., Штатського А.А. та ін. У своїх працях дослідники описували злочини, що вчиняються при видачі кредитів. Однак, дослідження злочинів у сфері кредитування на різних етапах таких відносин ніхто не розглядав.

Виклад основних положень. Передумовою для розробки питання про поняття та види злочинів у сфері кредитування є огляд основних положень та етапів процесу надання кредиту.

Відтак, процес кредитування проходить наступним чином.

Перший етап. Особа, яка бажає отримати кредит звертається до установи, яка уповноважена на вчинення таких дій та має необхідні дозвільні документи для видачі кредитів із заявою та необхідним пакетом документів, визначеним кредитною установою.

Другий етап. Кредитна установа отримує документи від особи, яка бажає отримати кредитні кошти для розгляду та надання попередніх висновків щодо повноти та дійсності поданих документів.

Третій етап. Після перевірки та погодження наданих документів, кредитний проект передають на розгляд кредитної комісії (приймають, як правило, рішення про видачу кредитних коштів до 20000,00 грн.) або кредитного комітету (більше ніж 20000,00 грн.) для прийняття рішення про видачу кредитних коштів повністю чи частково, а також визначають необхідність забезпечення виконання зобов'язання або відмову у такій видачі.

Четвертий етап. На підставі винесеного рішення, відповідальний працівник видає кредитні кошти особі, яка бажала їх отримати про, що між останньою та кредитною установою підписується кредитний договір.

За кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти (ст. 1054 Цивільного Кодексу України).

Відповідно до положень ст. 2 Закону України „Про банки та банківську діяльність”, банківський кредит — це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку його погашення, що надається в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів з такої суми.

Сторонами кредитного договору є кредитодавець і позичальник.

Позичальник — це фізична чи юридична особа, не обмежена законом у правоздатності або дієздатності.

Кредитодавцем може бути Національний банк України, комерційні банки та фінансово-кредитні установи, що мають ліцензію НБУ та водночас виступають у ролі продавців наявних вільних кредитних ресурсів.

Відповідно до вимог ч. 5 ст. 3 Закону України „Про банки і банківську діяльність”, залучення і розміщення кредитів, крім банків, іншими юридичними особами забороняється, за винятком випадків, визначених законодавчими актами України.

Після підписання кредитного договору між сторонами, позичальник отримує кредитні гроші в користування з визначеною відсотковою ставкою за таке користування.

Кредитні гроші — це грошові кошти, які надаються за кредитним договором банком (кредитодавець) позичальнику.

П'ятий етап. У випадку недостатньої платоспроможності позичальника кредитний комітет фінансової установи може прийняти рішення про необхідність забезпечення виконання зобов'язання за допомогою укладення з позичальником договору застави чи іпотеки майна або підписання з третьою особою договору поруки за її згодою.

При наданні майна в заставу, позичальник повинен провести експертну оцінку для визначення його ринкової вартості. Від вказаної вартості кредитна установа видає позичальнику кошти в приблизно розмірі до 70% вартості заставного майна.

Після оформлення кредитного договору, сторони приступають до його виконання.

Таким чином, в ході проведеного аналізу можна визначити, що вчинення злочинів у сфері кредитування можливе на таких етапах:

1. Звернення особи до кредитної установи із заявою та необхідними дозвільними документами. Може вчинятися одноособово позичальником і банківським працівником, а також у попередній змові позичальника з банківським працівником.

2. Перевірки кредитною установою поданих особою документів і надання попередніх висновків щодо повноти та дійсності поданих документів. Може вчинятися банківським працівником за сприяння третіх осіб.

3. Надання згоди уповноваженим органом кредитної установи про видачу кредитних коштів. Може вчинятися банківським працівником за сприяння третіх осіб.

4. Укладення кредитного договору та видачі коштів. Може вчинятися банківським працівником за сприяння третіх осіб.

5. Вивід заставного майна з-під обтяження кредитної установи. Може вчинятися одноособово позичальником і банківським працівником, а також у попередній змові позичальника з банківським працівником та за сприяння третіх осіб.

Даючи оцінку злочинам у сфері кредитування, необхідно врахувати види кредитів, які видаються кредитними установами та можна розподілити їх за наступними видами, зокрема, за забезпеченням:

- незабезпечені (бланкові);
- забезпечені (майном, майновими правами, цінними паперами).

Одним із найпоширеніших кредитів, які видають банки та за яким вчиняються злочини у сфері кредитування є незабезпечений бланковий кредит.

Бланковий кредит — це кредит, який надається банком без застави майна чи інших видів забезпечення — тільки під зобов'язання повернути кредит.

Суб'єктами злочинних дій при отриманні бланкового кредиту можуть бути позичальник і кредитодавець, а також посадові особи органів, що регулюють та контролюють банківську діяльність та інші особи.

Незаконні дії при отриманні бланкового кредиту можуть вчинятися позичальником одноособово у спосіб подання завідомо неправдивої інформації при отриманні кредитів, а саме, подавати сфальсифіковані документи про „дійсні” отримані доходи. Зокрема, потенційні позичальники подають підроблені документи: про доходи отримані від підприємницької діяльності [12], про отримані доходи за місцем роботи [13, 14] або групою осіб. Так, наприклад, для видачі таких довідок про доходи за місцем роботи створюються фіктивні підприємства, які фактичної діяльності не ведуть, однак спеціалізуються на наданні за певну плату сфальсифікованих довідок про доходи [10, 15].

Такі дії злочинців суди кваліфікують за ст. 222 Кримінального кодексу України — шахрайство з фінансовими ресурсами.

Банківськими працівниками можуть також такі дії вчинятися одноособово.

Зокрема, використовуючи документи та анкетні дані з кредитних справ мешканців, які раніше отримували кредити у відділенні банку, де працює такий банківський працівник, та отримували кредитні кошти, або які виступали поручителями у зазначених осіб, самостійно приймають рішення про надання споживчих кредитів на ім'я останніх, які не були обізнаними про такі наміри, кредитів не оформлювали, кредитних коштів не отримували та повертати не збиралися [11].

Участь посадових осіб органів, що регулюють та контролюють банківську діяльність та інших осіб можна розглядати в якості сприяння або примусу на банківських працівників для прийняття позитивного рішення про отримання кредитних коштів за певну винагороду.

Не рідко позичальники та банківські працівники діють спільно, вчиняючи злочини у сфері кредитування, зокрема, наступними діями.

Особи, які бажають отримати кредитні кошти незаконним шляхом подають оголошення про набір на роботу працівників. Проводять певний відбір працівників та повідомляють, що такі прийняті на роботу, у зв'язку із чим їм необхідно подати всі документи, які посвідчують їхню особу, а саме, копію паспортних даних та ідентифікаційного коду, та приступити до своїх обов'язків. Люди працюють, виконують свої обов'язки за місцем роботи. Згодом, особи, які заволоділи такою інформацією направляються до банківських установ, де подають необхідний пакет документів для отримання бланкових кредитів до своїх співучасників — банківських працівників.

Банківські працівники ж, у свою чергу, виконують свої дії вже безпосередньо в банку. Отримавши документи на потенційного позичальника, банківський працівник підробляє протокол кредитної комісії про надання бланкового кредиту, оскільки видача бланкових кредитів здійснюється малими кредитними комісіями, до складу яких входять працівники відділення. Після того, отримавши таким незаконним шляхом грошові кошти, особи причетні до таких незаконних дій (банківські працівники „відкати”, а „представники” позичальників кредитні кошти) працюють і надалі доки особи, які отримали кредитні кошти мають змогу погашати відсотки за користування, а деколи навіть і частину основної суми боргу. Про такі дії нікому невідомо. Крім того, інформація і у керівництва банку про незаконну видачу кредитів відсутня. Однак, із приходом світової кризи у 2008 році, такі злочинні діяння почали викриватися банками, оскільки особи, які отримали кредитні кошти зникли, погашень заборгованості, яка з кожним днем росте, немає, приблизно в той самий час зникають і банківські працівники, які знали про такі дії. Банки направляють своїм „позичальникам” вимоги про сплату боргу, які не знали про злочинні наміри банківських працівників. Відтак, і з'ясується, що таких грошових коштів не отримували. Вже після порушення кримінальної справи, слідчими признаються почеркознавчі експертизи, які підтверджують, що кредитні договори та всі документи про отримання коштів підписані не тими особами, які записані як „позичальники” [19].

Не виключені і схеми, коли банківські працівники, які співпрацюючи з іншими особами, які мають доступ до інформації відділу кадрів певного підприємства, отримують копії паспорта та ідентифікаційних номерів фізичних осіб, про що останнім невідомо. Формують необхідний пакет документів, подають його до відділень банку, в яких, як правило, самі і працюють. На малій кредитній комісії приймають рішення видати працівникам підприємства бланкові фіктивні кредити, тим самим, показуючи керівництву банку бездоганний кредитний портфель. Прийняття рішення може навіть відбуватися без участі усіх членів кредитної комісії. Такий банківський працівник сам і підписує за всіх членів протокол про видачу кредиту, отримує кредитні кошти, користується ними сам, іноді сам платить відсотки за користування. Але з часом злочинці можуть звільнитися з роботи в банку та зникнути. Банки направляють вимоги про необхідність сплатити борг фізичним особам „позичальникам”, і відповідно такі особи дізнаються про це згодом, що вони є „активними позичальниками” банку. Такі злочинні дії є непоодинокі за участю працівників банку, однак, кримінальні справи, порушені за такими фактами на розгляд суду не доходять, оскільки підозрювані знаходяться в розшуку.

Прийняття рішення про видачу бланкових кредитів може здійснюватись за сприяння третіх осіб, а саме, посадових осіб органів, що регулюють та контролюють банківську діяльність та іншими особами. Проте, їх участь в суді практично довести важко.

Отже, при видачі бланкових кредитів основні злочинні дії вчиняються на етапі подачі документів до банку на розгляд питання про прийняття рішення про видачу бланкового кредиту.

Щодо злочинів, що вчиняються при видачі забезпечених кредитів, слід зазначити наступне.

Кредити забезпечені — це кредити, які видаються фінансовою установою у розмірі понад 10000,00грн. із забезпеченням виконання зобов'язання.

Забезпечення виконання зобов'язання здійснюється шляхом встановлення спеціальних способів, які стимулюють боржника до належної поведінки, гарантують виконання ним основного зобов'язання з урахуванням інтересів кредитора. Ці способи

спрямовані на упередження або зменшення обсягу негативних наслідків, які можуть настати у разі порушення зобов'язання. Їх відрізняють за ступенем впливу на боржника та засобами досягнення мети. Вони полягають у покладенні на боржника додаткових майнових обтяжень (неустойка, завдаток), за рахунок якого можливо забезпечити майнові інтереси кредитора (застава), у залученні до виконання зобов'язання, поряд із боржником, третіх осіб (порука, гарантія) [18, с. 44].

Законодавством України передбачена можливість забезпечення виконання зобов'язань у вигляді застави, іпотеки, поруки, гарантії. Відтак, з першого погляду завдяки таким інструментам впливу на злочинців, кредитодавець міг би захистити себе від кримінальних посягань на кредитні ресурси. Однак, зважаючи на кількість злочинів, яка вчиняється учасниками кредитних відносин, ситуація в цій сфері не є належно захищеною.

Суб'єктами злочинних дій при отриманні забезпеченого кредиту можуть бути позичальник, кредитодавець, поручитель, а також посадові особи органів, що регулюють та контролюють банківську діяльність та інші особи.

Одноособово вчиняються злочини позичальниками при поданні завідомо неправдивої інформації при отриманні кредиту, тобто надання сфальсифікованих довідок [13].

Банківським працівником одноособове вчинення злочину у сфері кредитування може бути здійснено, наприклад, коли рішення кредитного комітету прийнято про видачу 100000,00 грн., а видано 150000,00 грн., що є перевищенням наданих службових повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, згідно із ст. 365-1 Кримінального кодексу України.

Вказана група злочинів вчиняється, як правило, за попередньою змовою (2 і більше) осіб, а саме, між позичальником та банківським працівником або між позичальником, банківським працівником та третіми особами (поручитель, нотаріус, експерт і ін.).

Незаконну участь поручителя у кредитних відносинах між позичальником та банком можна розглядати на етапі надання завідомо неправдивої інформації, у вигляді сфальсифікованих довідок про доходи чи отримані прибутки.

На етапі подання документів до фінансової установи позичальником на отримання забезпеченого кредиту, останній вчиняє такі ж незаконні дії, як і при поданні документів на видачу бланкового кредиту, одноособово або ж за участі банківського працівника, який знає про незаконні дії та сприяє в отриманні кредитних коштів незаконним шляхом за певну винагороду.

При поданні документів для видачі забезпеченого кредиту, позичальнику також необхідно провести експертну оцінку заставного майна для того аби фінансовій установі визначити, яку суму кредитних грошей може отримати позичальник.

Не рідко експерти, які проводять таку оцінку завищують вартість заставного майна, будучи у змові з позичальником, який бажає отримати кредитні кошти в більшому розмірі.

Після погодження наданого пакету документів з відповідними службами фінансової установи, такий проект передається на розгляд кредитного комітету.

При розгляді питання про видачу забезпеченого кредиту при неповному пакеті документів або при не достатній платоспроможності позичальника кредитним комітетом, останній може прийняти рішення про видачу кредитних коштів, однак, за певну винагороду для кожного члена комітету – „відкат”. Отже, такі питання розглядаються колегіально.

Мотив таких дій є корисливе збагачення, оскільки члени таких комітетів, користуючись своїм посадовим становищем, мають доступ до розпорядження кредитними ресурсами банків, відтак, сама винагорода є незаконною. Такі ситуації є завуальованими,

та до порушення кримінальних справ про притягнення членів кредитних комітетів на практиці не доходить. Контроль за діяльністю кредитних комітетів здійснюють спостережні ради, однак, виявити такі злочинні дії з боку членів кредитних комітетів на практиці складно, оскільки, потрібна заява про таке „вимагання” від позичальника, якому на стадії вирішення питання про видачу кредиту це не „цікаво”, а після видачі кредитних коштів та виникнення заборгованості по сплаті кредиту та процентів за користування ним позичальник „зникає”. Відтак, про порушення кримінальних справ та передання їх на розгляд суду мова не йде за недоведеністю.

На етапі видачі кредитних коштів, як вже згадувалось вище, працівник відповідальний за їх видачу може перевищити надані йому повноваження та видати позичальнику більшу суму кредитних коштів, ніж вирішено видати кредитним комітетом (кваліфікується судами за ст. 365-1 КК України).

Окрему увагу слід приділити злочинами, які вчиняються при вже сформованих стосунках між позичальником та банком із забезпеченням виконання зобов'язання у вигляді застави майна та іпотеки. Зокрема, при виникненні значної заборгованості перед банком у позичальника та бажанні звільнити майно передане у вигляді забезпечення виконання зобов'язань з-під обтяження [9].

Злочинні схеми по виводу заставного майна з-під обтяження банків на стадії існування вже сформованих відносин між сторонами кредитного договору здійснюються на практиці все частіше. Такі операції здійснюються вже за участю третіх осіб, що супроводжується, як правило, підrobкою документів, наприклад, підrobка заяв про зняття з обтяження з реєстру майна [17].

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 577 Цивільного кодексу України передбачено що, застава нерухомого майна підлягає державній реєстрації у випадках та в порядку, встановлених законом.

Наказом № 57/5 „Про визначення реєстраторів Державного реєстру обтяжень рухомого майна” від 07.07.2006р., встановлено, що реєстраторами Державного реєстру обтяжень рухомого майна є державне підприємство „Інформаційний центр” Міністерства юстиції України, державні нотаріальні контори та приватні нотаріуси.

Відповідно до вимог ст. 43 Закону України „Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень”, реєстрація обтяжень здійснюється на підставі заяви обтяжувача.

Заяви про виникнення, зміну, припинення обтяжень та про звернення стягнення на предмет обтяження підписуються обтяжувачем. Якщо обтяжувачем є юридична особа, підпис уповноваженої нею особи скріплюється печаткою. Під час подання заяви обтяжувач пред'являє паспорт чи інший документ, що посвідчує особу, а у разі, коли уповноважена ним особа діє від імені обтяжувача фізичної чи юридичної особи - відповідну довіреність.

Заява є єдиною підставою для внесення відомостей до Реєстру.

Відповідно до положень ст. 2 Закону України „Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень”, обтяження - це заборона розпоряджатися та/або користуватися нерухомим майном, яка встановлена або законом, або актами уповноважених на це органів державної влади, їх посадових осіб або яка виникає на підставі договорів.

Обтяження речових прав на нерухоме майно можна розуміти як тимчасові або постійні додаткові обов'язки власника враховувати певні обставини при вчиненні правочинів з об'єктом нерухомого майна.

Враховуючи такий механізм, особи діють з певною винахідливістю, а саме, подаючи

заяви про зняття обтяжень майна, підробляють підписи уповноважених осіб на подання таких заяв та печаток. При цьому, необхідно зазначити, що такі дії вчиняють як працівники банків без відома реєстраторів, так і самі реєстратори за попередньою змовою з банківськими працівниками та позичальниками [16].

Велику роль при видачі кредитів мало б відігравати Бюро кредитних історій, яке створено на підставі Закону України „Про організацію формування та обігу кредитних історій”. Цей Закон визначає правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб’єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій.

Однак, банки не поспішають направляти інформацію про своїх клієнтів до загальної бази Бюро кредитних історій, а формують кожен свою. Відтак, обмін інформацією про недобросовісних позичальників відбувається виключно за наступним принципом: працівники відповідальні за перевірку інформації наданої позичальником, маючи певні „знайомства” в інших банках можуть з’ясувати чи останній є платоспроможним тощо.

Таке ставлення не сприяє якісно законній видачі кредитів.

Висновок. Підсумовуючи викладене, злочини, що вчиняються у сфері кредитування можна визначити як суспільно небезпечні винні діяння (дії або бездіяльність), вчинені суб’єктом злочину з метою отримання незаконним шляхом кредитних коштів чи інші незаконні дії, пов’язані з кредитними правовідносинами.

Злочини у сфері кредитування слід поділяти за наступними критеріями: етапами, суб’єктами кредитування, формою кредиту, кількісним складом, етапом (стадією) вчинення. Види злочинів у сфері кредитування можна розподілити за наступним чином:

1. За суб’єктом складом:

- злочини, які вчиняються позичальниками;
- злочини, які вчиняються службовими особами банківських та кредитних установ;
- посадовими особами органів, що регулюють та контролюють банківську діяльність та іншими посадовими особами.

2. За формою видачі кредиту:

- не забезпечені (бланкові);
- забезпечені.

3. За кількісним складом:

- одноособово;
- групою осіб.

4. За стадією (етапом) вчинення:

- подання неправдивої інформації при видачі кредитів;
- перевірки кредитною установою поданих особою документів надання попередніх висновків щодо повноти та дійсності поданих документів;
- надання згоди уповноваженим органом кредитної установи для прийняття рішення про видачу кредитних коштів;
- укладення кредитного договору та видачі коштів;
- під час супроводження кредиту банківськими та кредитними установами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України „Про банки та банківську діяльність” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

2. Закон України „Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>.
3. Закон України „Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>.
4. Закон України „Про організацію формування та обігу кредитних історій” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>.
5. Наказ № 57/5 „Про визначення реєстраторів Державного реєстру обтяжень рухомого майна” від 07.07.2006р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0802-06>.
6. Постанова від 5 липня 2004 р. N 830 „Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна” // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>.
7. Джужа О., Голосніченко Д., Чернявський С. Злочини у сфері кредитно-фінансової та банківської діяльності: кримінологічний аналіз // Право України 2000 № 11 с. 60-63.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
9. Справа № №4-1234/11 Галицького районного суду м. Львова // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15482341>.
10. Справа № 1-12/12 Вирок від 05 листопада 2012 року Білопільський районний суд Сумської області // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27574533>.
11. Справа № 1-6/11 Вирок від 30 липня 2012 р. Новоград-Волинський міськрайонний суд Житомирської області // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31182038>.
12. Справа №1/209/72/12 Вирок Козятинський міськрайонний суд Вінницької області від 27 грудня 2012 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28341816>.
13. Справа № 641/3248/13-к Вирок від 15 травня 2013 року Комінтернівський районний суд м. Харкова // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31167275>.
14. Справа № 1-31/2012 Вирок від 02.07.2012р. Першотравневий районний суд м. Чернівців // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25105521>.
15. Справа №1-569/12 Вирок від 04.10.2012 року Богунський районний суд м. Житомира // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26327599>.
16. Справа №5015/4222/11 ухвала від 05.10.2010р. Господарського суду Львівської області // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18767502>.
17. Справа № 5015/1742/11 Рішення від 20.05.2013р. Господарський суд Львівської області // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31377905>.
18. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України, том 2/ за редакцією О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. - К. ЮрінкомІнтер, 2011. – С. 44.
19. Справа № 1-22/2012 Вирок від 17 травня 2012р. Охтирського міськрайонний суд Сумської області // Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24068813>.

